

9.2.2

L'OLIVERA COOPERATIVA:

TERRITORI, INCLUSIÓ SOCIAL, AGRICULTURA DE SECA I VINS I OLIS DES DE 1974

PAU MORAGAS BOUYAT,

enginyer agrònom i enòleg¹

Resum

L'Olivera som una cooperativa de 75 membres fundada l'any 1974 a Vallbona de les Monges, un petit poble rural de l'Urgell de 100 habitants. Treballem la terra (46 ha de vinyes i oliveres) seguint els criteris de l'agricultura ecològica i elaborem els seus productes: vins i olis. Des del principi, alguns socis de la cooperativa són persones "fràgils" (amb alguna discapacitat psíquica, mental o dificultat d'inserció social), que poden trobar d'aquesta manera una feina i una forma de vida. Construir una experiència viable en tots els sentits ens ha portat a anar consolidant un projecte que vol respectar el medi ambient, el territori i les persones construint un model d'organització basat en l'estímul de "crear valor" en els terrenys en els quals actuem: producció agrícola, acció social i desenvolupament local. En conjunt, som una experiència que forma part també de l'anomenada *agricultura social (social farming)*, cada vegada més representada a Europa per experiències molt diverses i que va esdevenint un nou paradigma transversal a incorporar en les polítiques i accions de desenvolupament rural.

Paraules clau:

agricultura social, desenvolupament rural, agricultura periurbana, produccions de valor afegit.

Resumen

L'Olivera somos una cooperativa de 75 miembros fundada en 1974 en Vallbona de les Monges (Lleida), un pequeño pueblo de 100 habitantes de la Catalunya rural. Trabajamos la tierra (46 ha de viñas y olivos) siguiendo los criterios de la agricultura ecológica y elaboramos sus productos: vinos y aceites. Desde el principio, algunos socios son personas "frágiles" (con alguna discapacidad psíquica, mental o dificultad de inserción social), que pueden encontrar de esta manera un trabajo y una forma de vida. Construir una experiencia viable en todos los sentidos nos ha llevado a ir consolidando un proyecto que quiere respetar el medio

¹ L'Olivera SCCL. La Plana, s/n. 25268 Vallbona de les Monges (Lleida):

<www.olivera.org>.

ambiente, el territorio y las personas potenciando un modelo de organización basado en el estímulo de "crear valor" en los terrenos que actuamos: producción agrícola, acción social y desarrollo local. En conjunto, somos una experiencia que forma parte también de la llamada *agricultura social (social farming)*, cada vez más representada en Europa por experiencias muy diversas y que se está convirtiendo en un nuevo paradigma transversal para incorporar en las políticas y acciones de desarrollo rural.

Palabras clave:

agricultura social, desarrollo rural, agricultura periurbana, producciones de valor añadido.

Abstract

L'Olivera is a 75-member cooperative founded in 1974 in Vallbona de les Monges, a small rural village with 100 inhabitants located in the l'Urgell area (Lleida, Catalonia). We work the land (46 ha of vines and olive trees) following organic farming criteria to produce wine and oil. Right from the start, some cooperative members have been people we could describe as "frail" (people with some mental or physical disability or some difficulty for social integration). This way, they have been able to get a job and a way of living. Building an experience that is feasible in every respect has led to the consolidation of this project; it seeks to respect the environment, the land and the people by forging an organizational model based on a vision aiming at "creating value" in the land we work on: farming production, social action, local development. Overall, our experience also falls under the category of social farming, a sphere that is increasingly represented in Europe through the most varied experiences. Social farming is becoming a new cross-cutting paradigm to be included into policies and actions for rural development.

Keywords:

social farming, rural development, peri-urban agriculture, value-added products.

1. Economia local, social i productiva

Des que vam començar, la nostra història ha estat marcada pel desig de fer possible un projecte en què el fet econòmic i el social vagin de la mà i no esdevinguin contraposats. Una experiència que pugui fer possible una realitat econòmica i productiva sòlida i viable amb un projecte social més ampli: crear un grup humà que integri a persones que van quedant al marge de la nostra societat. Després de tots aquests anys, constatem que el treball en comú, l'activitat agrícola, la transformació respectuosa de les matèries primeres, la participació activa en la mateixa empresa

són eines vàlides per crear un lloc de vida i treball que ens permet desenvolupar i millorar les nostres habilitats i capacitats. Dur a terme tot aquest treball en una població rural ens anima a creure en el futur d'aquests espais, on els canvis del model agrícola i productiu són constants i plantegen molts interrogants. El concepte nou que es va gestant arreu d'Europa d'**agricultura social** aplega aquests elements (acció social, territori, serveis a les persones...) i ens hi sentim identificats.

2. El lloc: de Vallbona de les Monges a la serra de Collserola

A Vallbona de les Monges la història està marcada per la presència del monestir cistercenc femení més antic de Catalunya. És un lloc allunyat de les ciutats i les vies de comunicació, amb un paisatge ondulat i ple de murs de pedra seca que a poc a poc van desapareixent (sovint per l'abandó de l'activitat agrícola). El clima és mediterrani continental, amb poca pluja (350 mm), i els hiverns són freds i secs. L'estiu és calorós però no extrem, atesa la seva altitud (500 m) i les brises marines (*marinada*) o d'interior (*serè*) que dulcifiquen la calor del dia. El paisatge és un mosaic de vegetació salvatge, murs i parcel·les de cultius que els que treballem la terra cuidem com si fóssim els últims protagonistes d'una professió mil·lenària...

Des de l'any 2010 també gestionem la vinya que l'Ajuntament de Barcelona té a la muntanya de Collserola, tot aplicant el mateix model que hem anat configurant a Vallbona. Això ens ha portat a reflexionar i actuar sobre el valor de l'agricultura periurbana i la incidència que pot tenir en el futur de les grans ciutats.

1. La realitat productiva: vins i olis amb valors afegits

Des del principi vam pensar que havíem de fer productes ben elaborats, com bé defineix la filosofia del moviment *slow food*: bons, nets i justos. És per a nosaltres la manera que tot el projecte tingui sentit. Afegir tota una sèrie de "valors" als aliments; més enllà de la qualitat i originalitat sensorial, els productes podrien incorporar nous valors: ambiental (producció ecològica), paisatgístic (respecte pel paisatge en el procés productiu), econòmic (contribució a la desenvolupament local), social (incorporació de persones en risc d'exclusió), etc. Així doncs, quan una ampolla de L'Olivera s'obre en qualsevol taula i permet gaudir a la gent provocant sensacions i plaers i és motiu de debat o diàleg, és un reconeixement de tota la feina lenta, tenaç i discreta que hi ha al darrere. Actualment transformem 200.000 kg de raïm per elaborar vins blancs, negres, dolços i escumosos. També elaborem 40.000 kg d'olives per produir tres tipus d'oli. A poc a poc, els productes han anat tenint reconeixement i es venen en gran part dins el mercat català

i una part es dedica a l'exportació.

A Barcelona, elaborem els vins institucionals de la ciutat: els vins Vinyes de Barcelona i Vinyes de Collserola i els vins del raïm produït al Parc Agrari de Sabadell, els vins Vinyes de Sabadell Blanc i Vinyes de Sabadell Negre.

2. La realitat social: un grup de 75 persones

A L'Olivera hi participem diàriament vora 75 persones que formen un equip interdisciplinari dividit entre Vallbona (50 persones) i Barcelona (25 persones). Ens ocupem de l'àmbit productiu —camp, celler/molí i comercial— i el social. Som un equip que s'organitza segons els principis cooperatius i que cerca crear una organització participativa i eficient.

També hi ha persones que viuen en dues llars (Vallbona i Barcelona) i que treballen la vinya, les oliveres, el celler o desenvolupen altres activitats terapèutiques. Tots els treballadors poden convertir-se en socis propietaris de la cooperativa i s'estableixen uns espais de participació en la gestió: assemblea anual, reunions generals mensuals i reunions periòdiques per àmbits de treball que ajuden a anar creant una organització transversal i participativa. També hi ha socis que no són treballadors però mantenen un vincle amb la cooperativa i el seu criteri també és important per a la gestió quotidiana.

Amb tot aquest trencaclosques intentem construir una organització viable en un entorn rural i periurbà, de vegades certament limitant.

3. El treball en xarxa

El treball en xarxa és una realitat des de fa anys i per aquest motiu hem participat en diversos projectes europeus, així com també realitzem viatges de formació (Portugal, Espanya, França, Bèlgica, Holanda, Itàlia...) i altres intercanvis. A través d'aquestes trobades i també de diverses lectures hem constatat que són múltiples els grups que treballen amb filosofies similars i que ens animen a seguir actuant des del nostre entorn "micro", local amb una visió més ampla, global, territorial. La feina està servida!

9.2.3

APORTACIONS DE L'EMPRENEDORIA SOCIAL A L'ENTORN DE LA MASIA: PRIMERA APROXIMACIÓ

JORDI PIETX

*Emprenedor Social Ashoka i consultor independent, Osona
jordipietxcolom@gmail.com*

RESUM.

S'analitza el concepte d'emprenedor i empenedoria social en relació amb la masia, el mas (terrenys associats a la masia) i el seu entorn rural. S'exposen breument i en una taula recull 6 casos de Catalunya i Menorca, i 4 casos internacionals de França i Alemanya, d'emprenedors socials relacionats amb la masia. Finalment s'extreuen unes primeres aportacions sobre el paper que pot tenir l'emprenedoria social, en fomentar la relació masia-ciutat i canvis positius i sostenibles amb vista al futur de la masia.

RESUMEN.

Se analiza el concepto de emprendedor y emprendimiento social en relación a la masía, el mas (terrenos asociados a la masía) y su entorno rural. Se exponen brevemente y en una tabla resumen 6 casos de Cataluña y Menorca, y 4 casos internacionales de Francia y Alemania, de emprendedores sociales relacionados con la masía. Finalmente se extraen unas primeras aportaciones sobre el papel que puede tener el emprendimiento social, en fomentar la relación masía-ciudad y cambios positivos y sostenibles de cara al futuro de la masía.

ABSTRACT.

We discuss the concept of entrepreneurship and social entrepreneurship in relation to the "masia" (farmhouse), the "mas" (land associated with the farm house) and the surrounding rural environment. Next we outline and present in a synthesis chart 6 examples from Catalonia and Menorca, and 4 international cases from France and Germany, of social entrepreneurs related to the farm house. Finally we extract initial contributions on the role that social entrepreneurship can play in fostering relations city-farm house relationships and positive and sustainable change for the future of the farm house.

Paraules Clau:

emprenedor social, empenedoria social, implicació ciutadana, innovació, masia.

Palabras clave:

emprenedor social, empenedoria social, implicació ciutadana, innovació, masia.

Keywords:

social entrepreneur, social entrepreneurship, civic engagement, innovation, farmhouse.

1. L'emprenedoria social en el context de la masia

Aquesta és una comunicació escrita des d'una aproximació pràctica als dos conceptes que analitza, no es basa en mètodes acadèmics ni sistemàtics; per tant, cal entendre-la com una reflexió personal de l'autor, allunyada d'una ortodòxia sobre la temàtica, que probablement tampoc existeix ni s'ha explorat fins ara. Feta aquesta consideració prèvia, podem començar per situar el concepte d'*emprenedoria social*.

D'un temps cap aquí, i més amb l'adveniment de l'actual crisi ambiental, social i econòmica, ha pres una major rellevància el concepte d'emprenedor. Els *emprenedors* són "somniadors que decideixen portar a la pràctica el seu somni" (Sáez & Pareras, 2010). La majoria de persones associen emprenedor amb economia i empresa, però aquest és només un tipus d'emprenedor, junt amb l'intraemprenedor (que actua com a emprenedor des de dins d'una organització, sigui empresa, administració o entitat), i amb l'*emprenedor social*, "una persona que coneix a fons un determinat problema de la societat, tracta amb totes les seves forces de trobar una solució, la troba i es dedica a treballar amb intensitat per aconseguir el seu objectiu, que no es altre que resoldre el problema. En síntesi, és un emprenedor que té com a darrera finalitat aconseguir una millora social en el seu entorn" (com. pers. José Manuel Pérez, *Pericles*). Així, si l'emprenedor econòmic crea valor en forma de béns i serveis, per generar un benefici econòmic, l'emprenedor social s'orienta a crear valor de canvi i transformació social i ambiental en una determinada problemàtica, tot generant viabilitat econòmica.

De manera paral·lela a la persona, podem definir l'activitat. Així, l'*emprenedoria social* "és un corrent emprenedor que identifica respostes davant dels reptes socials que la transformació social està generant. Els emprenedors/es socials creen empreses capaces de generar, de manera sostenible, nous productes i serveis, d'obrir nous mercats amb futur i de repercutir els beneficis en la millora col·lectiva".¹

En aquest article, i en una part del sector de l'em-

¹ Font definició: <<http://www.empenedoriasocial.cat/informacio/que-es-la-empenedoria>>.

preneuria social, s'inclouen organitzacions i estratègies de negoci lucratives i no lucratives, mentre una altra part del sector considera que l'emprenedoria social sempre ha d'estar associada a una organització lucrativa, que generi beneficis econòmics. Aquest és un breu resum dels conceptes que lògicament, igual que aquesta dicotomia sobre la condició lucrativa, es poden aprofundir en bibliografia especialitzada (Bornstein, 2005; Elkington & Hartigan, 2008; Sáez & Pareras, 2010).

La manera de fer dels emprenedors socials no es nova, però el concepte sí. Deu anys enrere pràcticament no s'utilitzava aquest terme a Catalunya, però d'ençà hi ha hagut una veritable explosió d'iniciatives d'emprenedoria social, en paral·lel amb la creació de programes de suport a emprenedors socials i en un context, és important dir-ho, de profunda transformació del tercer sector, les tradicionals ONL/ONG (organitzacions no lucratives / no governamentals). Així, per exemple, el Programa d'Emprenedoria Social de la Generalitat de Catalunya elabora el Mapa d'Actors de l'Emprenedoria Social a Catalunya 2014-2015,² que en el moment d'escriure aquest text identifica 92 organitzacions de suport i assessorament a emprenedors socials. No existeix, a hores d'ara, un cens o recull de projectes d'emprenedoria social a Catalunya, que cal estimar com a mínim en diversos centenars. No ens estendrem en exemples aquí, basta citar la Xarxa Internacional d'Emprenedors Socials Ashoka,³ creada el 1981, present en 71 països i que aplega cap a 3.000 membres, de la qual en forma part l'autor d'aquesta comunicació.⁴

En qualsevol cas som davant d'una realitat creixent, que ha vingut per quedar-se i incidir en canviar i transformar per millor molts aspectes de la nostra societat, i que també pot tenir un paper en la masia, com veurem a continuació.

Pel què fa a la *masia* no hi incidirem amb tant detall en aquesta introducció. Moltes altres aportacions d'aquest congrés hi sumaran molt més coneixement. Quedem-nos amb la premissa que la masia és un gran exemple d'integració en el territori, de manera que l'emprenedor social pot incidir en la masia (casa), el mas (casa i terres), i el territori de masies (el context territorial estructurat per les masies). Tanmateix, a efectes d'aquesta comunicació, s'intenta especialment identificar exemples d'emprenedoria social vinculats a la masia o al mas, si bé n'exposarem algun d'àmbit territorial més gran, i per tant més genèricament rural, que aportin elements interessants per a les reflexions finals.

2. Exemples i aproximació a les característiques de l'emprenedoria social en la masia

La taula 1 recull la informació bàsica dels diversos exemples d'emprenedoria social que breument descriurem a continuació. Una part correspon a iniciatives existents a Catalunya, i la resta són experiències d'altres països europeus, replicables a Catalunya, i podrien incidir també sobre el manteniment i la viabilitat de masies. La selecció de casos que es presenten respon al coneixement personal de l'autor, no és exhaustiva i no respon a un mètode concret de revisió. S'ha utilitzat sobretot el coneixement propi d'experiències participants a la Xarxa d'Emprenedors Socials Ashoka,⁵ al programa d'Emprenedoria Social de la Generalitat de Catalunya,⁶ al programa d'Emprenedoria Social Obra Social la Caixa,⁷ i al projecte de l'associació catalana UpSocial⁸ Comunitats d'Innovació Social (SIC) d'innovació social en ocupació verda juvenil.⁹ La selecció d'experiències és, doncs, necessàriament esbiaixada i segur que oblidava exemples importants, que podeu comunicar a l'autor per a futures actualitzacions.

La taula 1, doncs, dóna dades bàsiques dels diversos projectes que ara descriurem, tot incloent el nom de les masies implicades, el grau de relació amb la masia (més alt com més necessària és la masia per a l'objectiu del projecte, i com més se'n beneficia la seva viabilitat conjunta), i el tipus de relació (indirecta, quan la masia no intervé com a espai físic per al projecte, directa quan el projecte d'emprenedoria social té lloc dins la masia, total o parcialment).

A continuació, presentem, doncs, una breu ressenya de cada iniciativa, tot destacant les innovacions més interessants a criteri de l'autor. Per a alguna hi indiquem bibliografia complementària, i disposeu de referències web a la taula 1 per a la resta.

5 <<https://www.ashoka.org>>.

6 <<http://www.emprenedoriasocial.cat>>.

7 <http://obrasocial.lacaixa.es/ambitos/convocatorias/emprendimientosocial_ca.html>.

8 <<http://www.upsocial.org>>.

9 <<https://storify.com/UpSocial/creating-green-collar-jobs-for-youth>>.

2 <<http://www.emprenedoriasocial.cat/actors>>.

3 <<http://spain.ashoka.org>>.

4 Jordi Pietx, emprenedor social Ashoka 2008 per a la custòdia del territori: <<http://spain.ashoka.org/jordi-pietx-emprenedor-social-2008>>.

Taula 1. Exemples d'emprenedoria social vinculats a la masia. Vegeu text per a descripció de la taula.

Emprenedoria social	Localització	Nom de la masia	Àmbit temàtic del projecte	Relació amb la masia	Tipus de relació	Web de referència
Custòdia agrària	Menorca, Alt Empordà i altres	Diverses (vegeu text)	Conservació del paisatge i la natura, producció agrària	Mitjana/baixa	Indirecta (directa)	www.gobmenorca.com/custodiaagraria
Sostre Cívic	Manresa, Barcelona	Cal Cases, Cal Gili	Habitatge	Alta	Directa	calcases.wordpress.com www.sostrecivic.org
L'Espigall	L'Ametlla del Vallès	Cal Draper	Biodiversitat cultivada	Mitjana	Directa	www.espigall.cat
Selvia	La Selva	Can Moragues	Agricultura social, producció dinamització local	Alta	Directa	canmoragues.blogspot.com.es www.selvia.org www.fundacioemys.com
Viulaterra	Catalunya	Verdaguer, el Coll	Ecoturisme, desenvolupament local, conservació de la natura	Alta/mitjana/baixa	Directa o indirecta	www.viulaterra.cat
Projecte Gripià	Pallars Sobirà	Tomaso, Llaràs, etc.	Desenvolupament rural, joves i innovació social	Mitjana/baixa	Indirecta	www.projectegripià.c www.obrador-xisqueta.cat
Hofgründer	Alemanya	–	Suport en la transmissió de l'explotació agrària	Mitjana/alta	Indirecta o directa	www.hofgruender.de
Terre de Liens	França	–	Accés a la terra per a l'agricultura cívica	Mitjana/alta	Indirecta o directa	www.terredeliens.org
La Ruche qui dit Oui	França	–	Comercialització de producció local i sensibilització	Mitjana/alta	Indirecta o directa	www.laruchequiditoui.fr
Regionalwert	Alemanya	–	Finançament, producció, empresa social, comercialització	Mitjana	Indirecta o directa	www.regionalwert-ag.de

La **custòdia agrària** s'emmarca dins el concepte més ampli de custòdia del territori, que no tractarem aquí en detall (vegeu Basora & Sabaté, 2006). Quedem-nos amb el fet que mitjançant un acord de custòdia del territori el propietari o gestor d'una finca, agrària i amb masia en el cas que ens ocupa, es compromet a preservar-ne els seus valors naturals, culturals i patrimonials, i rep suport, assessorament i millores voluntàries a la finca per part d'una entitat de custòdia. El GQB Menorca i l'IAEDEN de l'Alt Empordà són dues d'aquestes entitats que s'han especialitzat en la custòdia agrària, que té l'objectiu de donar suport i realçar socialment l'activitat agrària sota el lema "Un paisatge que alimenta". El programa de custòdia agrària s'ha dissenyat amb participació dels pagesos, aspecte clau en el seu èxit. Les cases de lloc menorquines tenen un paper important en alguns acords de custòdia agrària, amb funcions diverses: a Turmadèn des Capità i a les salines de La Concepció fan ecoagroturisme i agroturisme, respectivament. A Turmadèn¹⁰ s'ha fet molta feina en la recuperació d'elements etnològics, com una era o un aljub que recull l'aigua de pluja i dóna aigua a les cases. A La Concepció¹¹ han recuperat les salines i la producció de flor de sal, i tenen projectes amb voluntariat i també agroturisme, i lloguer per a esdeveniments. Un altre exemple és Mongofra Nou, que gestiona la Fundació Rubió i Tudurí. Les cases són molt importants per a aquesta finca, i pensen a fer-la un museu. També acullen cursos, seminaris i diversos esdeveniments. Finalment hi ha les finques on fan l'elaboració del producte a les cases o bouers annexos, com per exemple Algondaret Nou (elabora formatge), La Marcona (elabora pa i derivats de la farina) o Es Tudons (elabora formatge). En altres la casa és important perquè és el seu punt de venda, com a Torralbet, Santo Domingo o Parelleta. A l'Alt Empordà hi trobem exemples similars, si bé fins ara cap dels acords de l'IAEDEN no tenen relació amb masies.

L'associació **Sostre Cívic** és un projecte ben diferent de l'anterior. El seu objectiu és oferir propostes i solucions aplicables a la nostra societat per fer-la més justa i respectuosa amb les persones i l'entorn a través de valors aplicats a l'urbanisme i a un accés a l'habitatge no especulatiu. El Model de Cooperatives d'Ús de l'Habitatge (MCU) es basa en habitatges on la propietat sempre resideix en mans de la cooperativa i on els seus membres hi participen i gaudeixen d'un ús indefinit de l'habitatge a través d'un dret d'ús **assequible**. Dos dels projectes gestionats fins ara per Sostre Cívic són en masies, transformades a un habitatge cooperatiu compartit per diverses famílies, on participa la Cooperativa Sostre Cívic. Els reptes legals i urbanístics del MCU són grans, i l'entitat

10 <www.turmaden.com>.

11 <www.flordefornells.com>.

treballa intensament per transformar la legislació i fer més fàcil aquest accés cívic a l'habitatge. En un recull recent d'experiències s'explica el cas amb més detalls (Herms & Fecundo, 2013).

L'Espigall SCP es diferencia dels dos projectes anteriors per tenir forma privada i lucrativa i per ser un projecte creat i centrat en una sola masia, Cal Draper de l'Ametlla del Vallès. L'espigall és el cos floral de moltes varietats hortícoles, el lloc on es genera la llavor. El projecte vol ser el punt de partida per aconseguir perpetuar les varietats que tradicionalment s'han cultivat a la nostra terra (biodiversitat cultivada), per alimentar persones recuperant gustos, textures i sabors d'abans amb el coneixement i la tècnica d'avui. L'Espigall és una empresa creada l'any 2013, però nascuda d'una iniciativa de producció agrícola amb varietats locals que es remunta a l'any 2002. En aquests més de 10 anys d'existència, la vocació de l'activitat ha estat l'alimentació sana i saludable de consumidors de proximitat a partir de varietats hortícoles de la mateixa comarca. L'Espigall produeix i comercialitza verdures de varietats tradicionals del Vallès, i manté la llavor d'aquestes varietats en xarxa amb d'altres finques i productors. A més ofereix serveis relacionats amb la biodiversitat cultivada que són imprescindibles per a la viabilitat econòmica del projecte. En paraules de Jordi Puig, un dels dos promotors, veu amb tristor com la masia i la seva activitat agrària depenen d'aquests serveis tècnics terciaris per a la seva viabilitat actual.

El projecte **Selvia / Obrador EcoSocial Can Moragues** és en realitat una combinació que hem fet per a aquest article entre dos dels projectes de la Fundació Emys de Riudarenes, dedicada a la custòdia de basses per a la tortuga d'estany (*Emysorbicularis*), amb un enfocament soci ecològic i d'implicació ciutadana. Selvia fomenta la producció i el consum ecològic basat en masos i altres explotacions agràries amb basses amb acords de custòdia; Selvia és una cooperativa de consum de productes provinents d'aquestes finques, pròxima als models anglosaxons d'*agricultura amb suport de la comunitat* (CSA, en anglès). Can Moragues és una masia llegada a l'Ajuntament de Riudarenes i que aquest ha cedit a la Fundació, que l'ha restaurada com a seu social i de dinamització rural. Ara es posa en marxa l'Obrador EcoSocial que plantarà fruiters en 4 ha de terrenys del mas per fer melmelades, un projecte que preveu contractar persones amb risc d'exclusió del municipi, en col·laboració amb la Fundació Astres. Com a mostra de les dificultats que pot tenir l'emprenedoria social, el projecte de l'Obrador va iniciar la primavera del 2014 una proposta de micromecenatge (*crowdfunding*) per aconseguir 7.400 €, que va resultar fallida en quedar-se en 3.200 € i no poder tirar endavant.

El projecte **Viulaterra-ecoturisme** és una iniciativa de la Xarxa de Custòdia del Territori que destaca per ser

una emprenedoria amb xarxa d'àmbit nacional. Viulaterra va sorgir fa anys per donar resposta a la necessitat de difondre i implicar la ciutadania en la custòdia del territori i les entitats que la practiquen. El seu projecte d'ecoturisme posa en xarxa a entitats, propietaris d'acords, serveis locals d'allotjament restauració i d'altres, i proposa a ciutadans i turistes la participació en paquets ecoturístics d'experiències en la natura i descoberta de la custòdia del territori. El projecte actualment es troba en desenvolupament i de moment ofereix 7 paquets ecoturístics de cap de setmana, dos dels quals amb allotjament en masies al Lluçanès i al Collsacabra.

El darrer projecte a Catalunya que exposem neix al Pallars Sobirà i posteriorment es va estenent al conjunt de Catalunya. Si bé la seva relació amb la masia es més relativa, l'hem inclòs pel seu caràcter de suport al desenvolupament integral i alternatiu al medi rural de muntanya i al pastoralisme. El **Projecte Grípià** engloba diverses iniciatives en una: l'escola de pastors, l'Obrador Xisqueta de producció i transformació de llana de raça xisqueta del Pallars, el banc de terres per facilitar l'accés a la terra a joves i nous pagesos i pastors (posteriorment gestionat per Terra Franca),¹² suport, assessorament i borsa de treball. La masia no és un element central en aquest projecte, però pot tenir-hi un paper. Per exemple, a la Masia Tomaso d'Àger s'ha portat a terme la primera incubadora de pagesos, un espai d'aprenentatge per a nous pagesos i pastors en una finca real, a Llaràs (Peramea) s'han fet taller d'ús de la llana, i les pràctiques de 4 mesos de l'escola de pastors també poden ser en masies, al Pallars, la Garrotxa i el Montseny.

Innovació social de fora, cap a la masia

Finalment esmentem, de manera més breu, quatre iniciatives d'Alemanya i França pel seu especial interès innovador i per l'escala que han assolit i que poden aportar interessants innovacions vinculades a la masia. De fet, alguns són utilitzats com a inspiració i model per ser replicats a Catalunya.

Regionalwert AG (Friburg, Alemanya) és una societat anònima d'accionariat ciutadà amb 500 accionistes, que inverteix, tot creant un grup empresarial, en explotacions agràriesecològiques i les empreses al llarg de la cadena de valor agrícola de la regió (transformació, restauració, comercialització, ecomercat propi...). El capital inicial de 400.000 € (2006) es va incrementar el 2012 a 2 M€. La xarxa agrupava 17 empreses el 2012: 6 explotacions, 2 transformadors, 4 minoristes/majoristes, 4 proveïdors de serveis i la societat mare Regionalwert, que a més dóna suport a la fundació d'iniciatives similars en altres regions. L'objectiu central és "regions-variades-sostenibles: nous

¹² <<http://www.terrafranca.cat>>.

models de desenvolupament regional", per crear una economia regional sostenible en termes ecològics, econòmics i socials, i augmentar la participació ciutadana en l'agricultura sostenible i les empreses alimentàries, tot connectant els consumidors urbans com a accionistes de negocis rurals. Aquest projecte fou inclòs a la SIC d'UpSocial, esmentada abans, i actualment se n'estudia la replicació en alguna comarca catalana. Vegeu-ne més detalls a Volz, 2011.

Terre de Liens (França) és un impressionant projecte arreu de l'estat, que s'adreça a una altra de les peces clau de la viabilitat social del medi rural, l'accés a la terra per a joves i nous pagesos i el manteniment de masos, masies i explotacions tradicionals. Terre de Liens (TdL) parteix de: i) generar consciència i suport per a l'accés a la terra, masos i masies mitjançant la col·laboració entre ciutadans, organitzacions de la societat civil, empreses i autoritats locals, per ajudar els aspirants a una agricultura ecològica, biodinàmica i camperola, en la recerca de la terra i la creació d'una estructura de la propietat col·lectiva de la terra, o d'esdevenir el gestor d'una finca adquirida per TdL; ii) adquisició de terres i lloguer a pagesos i ramaders ja establerts o aspirants amb visió a llarg termini i suport en la gestió dels edificis, i seguiment de la bona administració de la terra; iii) treballar amb les autoritats locals per informar i capacitar sobre els problemes d'accés de la terra i les eines existents, així com la construcció de dinàmiques locals per preservar la terra o establir un agricultor; iv) treball en xarxa a Europa. Els resultats del projecte fins ara són espectaculars: 10.000 participants; 25 M€ en inversió per a compra de terres agrícoles i masos, 1 M€ en donacions; suport a 300 agricultors i aspirants; 115 finques adquirides, amb un total de 2.500 ha.

Hofgründer és una iniciativa alemanya especialment interessant per resoldre la complexitat de la successió i el traspàs generacional de masos i petites i mitjanes explotacions agràries, fora del cercle familiar i fomentant nous agricultors joves al país amb esperit emprenedor i innovador, a més d'implicar el món acadèmic i el públic en general a impulsar aquesta visió de canvi. Per augmentar el nombre de transmissions extrafamiliars de finques i granges, es va posar en marxa una plataforma d'intermediació que connecta els agricultors que volen lliurar la seva granja amb els joves emprenedors agraris. A través de l seua assessorament en tots els aspectes d'una granja (legals, econòmics, socials) cada vegada més agricultors consideren l'opció d'un canvi de gestió extrafamiliar. Això els dona l'oportunitat de mantenir el paper que juga la seva granja a la seva comunitat, transmetre els seus coneixements i seguir vivint a la casa o masia, fins i tot si es gestiona per un nou propietari. Això permet als agricultors de major edat plantejar una transició suau de la gestió del seu negoci als joves fora de la seva família que estiguin interessats

en l'agricultura com una carrera. Cada any més de 1.200 explotacions econòmicament viables garanteixen la seva continuïtat a través de Hofgründer activitats de Christian.

Finalitzem aquest ampli repàs altra vegada a França, amb una iniciativa també d'abast estatal i, en aquest cas, basada en el web 2.0 de les xarxes socials i l'R+D, que novament pot contribuir a mantenir la masia, utilitzar-hi algun espai o no tenir-hi cap relació. **La Rouche qui dit Oui** és un sistema web molt senzill i autònom que permet crear comunitats de productors i consumidors locals amb gran facilitat i amb avantatges per a tots. El promotor de cada comunitat (o *rouche*, és a dir ruscs), que pot ser productor o consumidor indistintament, rep un 8,35% de les vendes de cada trobada setmanal per la seva tasca, els productors un 80%, i la resta manté el projecte de La Rouche. La clau és un sistema atractiu, accessible, equitatiu i econòmicament sostenible, amb un ús intensiu d'internet, pagament en línia, anàlisi i millora constant, racionalització de la logística i ús clar de bones pràctiques. A França existeixen més de 700 ruscs, i el model ara s'exporta als països de l'entorn, inclosa Catalunya i Espanya, on ja hi ha els primers ruscs basats en el mateix portal web original.¹³

3. Intent d'identificació d'algunes claus per fertilitzar l'emprenedoria social en la masia

Per concloure aquesta comunicació exposaré diverses reflexions i condicions que poden facilitar i retroalimentar l'emprenedoria social en la masia, és a dir contribuir al manteniment i enriquiment futur de la masia, com es tracta en aquest congrés. Es tracta d'un intent, una aproximació gens sistematitzada i mancada de l'anàlisi i el rigor empíric, que certament és necessari, però haurà de ser fruit d'una recerca més aprofundida, que no es troba a l'abast, per temps i disponibilitat, d'aquesta comunicació de reflexió i aportació personal. Així, sense més, aquestes són les reflexions d'un emprenedor socioambiental, basades en els exemples presentats, sobre el paper de l'emprenedoria social en la masia:

- L'emprenedoria social són persones que somnien i emprenen per aconseguir canvis per al bé de la societat, també a les masies, els masos i el seu entorn: emprenedors socials, intraemprenedors, ciutadans, institucions i organitzacions que els donen suport cap a un somni compartit. La masia pot esdevenir subjecte de *crowdsourcing*, o proveïment participatiu, tot apropant-la a una nova oportunitat de ser, amb propostes innovadores per al seu futur.

¹³ <<https://thefoodassembly.com/ca>> (El Rusc que diu Sí, en català).

- Catalunya i el món viuen un esclat d'emprenedoria social, els 92 recursos i serveis de suport als emprenedors socials són una oportunitat per als canvis positius que poden experimentar i que necessiten les masies.
- La masia és un lloc de fertilitat i sostenibilitat, d'ubicació geogràfica privilegiada on els emprenedors socials poden innovar en formes de relació i ús de l'energia i els recursos en l'entorn local, i cercant una economia circular més eficient i baixa en carboni (Jordi Puig, com. pers.).
- Hi ha una necessitat de coneixement, i diàleg entre el ciutadà urbà i les persones de la masia, d'implicació social i ciutadana per mantenir els recursos i el patrimoni de les masies.
- Les experiències aquí presentades mostren que hi ha un potencial a la ciutat per donar viabilitat a les iniciatives d'emprenedoria social en la masia (habitants, joves i nous pagesos, consumidors-inversors, ecoturistes conscients...). Així, l'ES esdevé un canal de comunicació i col·laboració ciutat-masia, tot renovant la relació històrica entre la masia i la ciutat, on la masia aportava productes a la ciutat, a una nova relació on la ciutat aporta coneixement i recursos a la masia.
- Els exemples exposats mostren un ventall ampli d'oportunitats d'ES en contextos diversos: manteniment i viabilitat sociambiental del mas (finançament, TIC, creació de xarxes, assessorament i suport), noves activitats de valor social (habitatge rural, eco i agroturisme per la natura i el paisatge, petita empresa transformadora amb valor social).
- Potser hi ha una oportunitat poc explorada i genuïna per a la masia catalana on l'ES pugui aportar solucions de restauració i recuperació sostenible de masies, tot generant llocs de treball per a col·lectius necessitats. Caldria pensar-hi.
- Els exemples analitzats mostren un ventall d'ús d'estratègies noves de finançament del mas i la masia: empresa ciutadana, inversors socials, micromecenatge, cooperativa d'habitatge d'ús comú, ecoturisme. Hi ha altres aspectes d'innovació compartits: implicació ciutadana, models de negoci i empresa, aliances i partenariats, entre altres.

Agraïments

Aquesta comunicació ha estat possible gràcies a les informacions i suggerències de Jordi Juanós (UpSocial), Núria Llabrés (GOB Menorca), Alberto Navarro, Montse Pasqual (IAEDEN), Jordi Puig (L'Espigall SCP), Raül Robert (Sostre Cívic), Xarxa Internacional Ashoka.

Referències

BASORA, X., & SABATÉ, X. (2006). *Custodia del territorio en la práctica. Manual de introducción a una nueva estrategia participativa de conservación de la naturaleza y el paisaje*. Xarxa de Custòdia del Territori. Extret de: <http://xct.cat/mm/file/cdr/xct_castella_web.pdf>.

BORNSTEIN, D. (2005). *Como cambiar el mundo: los emprendedores sociales y el poder de las nuevas ideas*. Debate. Extret de: <<http://www.casadellibro.com/libro-como-cambiar-el-mundo-los-emprendedores-sociales-y-el-poder-de-las-nuevas-ideas/9788483066171/1010954>>.

ELKINGTON, J., & HARTIGAN, P. (2008). *El poder de la locura: Empresas rentables que cambian el mundo* (p. 288). Deusto. Extret de: <<http://www.planetadelibros.com/el-poder-de-la-locura-libro-5647.html>>.

HERMS, C., & FECUNDO, G. (2013). *Històries d'emprenedoria social* (P. d'Emprenedoria Social, Ed.) (p. 44). Barcelona: Generalitat de Catalunya. Extret de: <http://www.emprendoriasocial.cat/DOCS/lilibre_emprenedoria.pdf>.

SÁEZ, P., & PARERAS, L. (2010). *Capitalismo 2.0. El poder del ciudadano para cambiar el mundo* (p. 367). Barcelona: Plataforma Editorial. Extret de: <<http://www.plataformaeditorial.com/ficha/261/1/814/capitalismo-2.0.html>>.

VOLZ, P. (2011). *Die Regionalwert. Creating sustainable regional structures through citizen participation*. Extret de: <http://www.regionalwert-ag.de/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=1:dlkurz&download=71:casestudy&Itemid=72>.